

Oddíl, který spojuje

Jak s oddílovou radou reflektovat duchovní výchovu ve
skautském oddíle

Anežka Jandová-Ann

garant Jiří Zajíc-Edy

Lesní škola PROTOS

Kolín, podzim 2023

Poděkování:

Tomovi, mému muži za důvěru a svobodu, kterou se na naší společné cestě snažíme žít.

Rose, mé drahé sestřičce, díky, za tvoji sílu a sesterské pouto, jsi mi inspirací.

Mým mladým ženám ze 4. oddílu Slunce, za společné hledání Nejvyšší Pravdy a Lásky.

Družině Bordó za jedinečné vzpomínky, vzniklé na loukách a v lesích jihočeské krajiny.

Edymu za tvé doprovázení a cenné rady.

Listomilovi a K4 za vaše povzbuzení a inspiraci.

Mé rodině za jejich lásku a podporu.

Obsah

Úvod	4
Reflexe duchovní výchovy v oddíle	3
Krok 1: Vůdce a jeho duchovní cesta	4
Krok 2: Motivační rozhovory se členy oddílové rady	7
Krok 3: Pracovní skupina.....	9
Duchovní checklist	9
Stavební kameny duchovního života	13
Nástroje duchovní výchovy	16
Krok 4 a 5: Oddílová rada a zvolení duchovního rádce	22
Závěr	23
Zdroje.....	24

Úvod

"Bohatství duchovního života je pro každého." (Vykoukal & Veselý, 2023)

Milý bratře, milá sestro, v následujících řádcích nalezněš moji závěrečnou práci v rámci lesní školy Protos. V tuto deštivou říjnovou neděli, kdy píšu úvod této práce, myslím na tebe, skautského vedoucího, který cítí stejně jako já před několika měsíci, že mu v jeho oddíle něco chybí. Možná jako já to nedokážeš tak dobře vyjádřit, dát své úvahy do konkrétních slov, tak abys jim rozuměl nejen ty sám, ale hlavně ostatní kolem tebe. Tento text je tedy i pro tebe, hledajícího, který chce se svým oddílem vědomě jít po cestě za Nejvyšší Pravdou a Láskou. Věřím, že i přesto, že nejde o nic objevného, popsaná zkušenost a metodický nástroj - "duchovní checklist", který jsem pro proces reflexe duchovní¹ výchovy vytvořila, ti budou užitečné při tvém přemýšlení nad tím, jak toto téma uchopit ve tvém oddíle. Přeji ti stejně jako nám mnohozdarů.

A proč jsem se rozhodla věnovat se zrovna tomuto tématu? V únoru tohoto roku jsme společně s oddílovou radou měly historicky první setkání, kde jsme se aktivně zamýšlely nad oddílovou vizí, cíli a plány na následující čtyři roky.² Přes pozitivní pocit z celého víkendu ve mně zůstal dojem, že jsme v jistých ohledech zůstaly na povrchu, že některé zásadní principy a hodnoty nebyly (dostatečně) pojmenovány. Celý proces jsme tak odložily na další setkání, neboť jsme cítily, že to není něco, co můžeme pomyslně odškrtnout za dva dny a máme hotovo. Potřebný odstup mě přivádí do dnešních dní, kdy znovu promyslím směřování našeho oddílu. O to více si dnes uvědomuji, jak důležité bylo získat odstup a tím i perspektivu, zazdrojovat se. Tato práce je i proto přípravou našeho oddílového vedení včetně mě samotné, abychom byly připravené zformulovat vizi a cíle, jež budou aktivně pracovat s duchovním rozměrem skautingu.

Když jsem na jaře tohoto roku přemýšlela nad tématem mé závěrečné práce, četla jsem si texty zveřejněné v knihovně Protosu, došlo mi, že právě duchovní aspekt bylo to, co mi při tvorbě vize chybělo. Jasné pojmenování našeho ultimátního cíle, hlavního smyslu skautingu. Teď už si troufám říct, že to mám pro sebe formulované v takové podobě, abych byla schopná se o tom bavit i s ostatními členy oddílového vedení. Chtěla bych, aby součástí naší vize bylo, že se snažíme v mladých lidech probouzet touhu sloužit Nejvyšší Pravdě a Lásce. A vytváříme pro to vhodné prostředí a příležitosti. Příliš ambiciózní? Možná a přesto, věřím, že je naprosto

¹ Hodnotový vs. duchovní. Pro účely této práce používám termín duchovní, není však vázán na žádné náboženství a lze jej zaměnit za termín hodnotový, pokud by to pro kulturu vašeho oddílu bylo více komfortní.

² Jsme dívčí oddíl s padesáti členkami. Máme v oddíle všechny věkové kategorie kromě benjamínků, tedy dvě družiny světlušek, dvě družiny skautek, roverskou družinu a oddílové vedení. Historicky byl náš oddíl s rozšířenou křesťanskou výchovou. Dnes jsme klasickým oddílem bez rozšířené křesťanské výchovy. Ve vedení nyní aktivně působí mladé ženy bez vyznání, s různými náboženskými vyznáními, pocházející z křesťanského prostředí. Je to pestré, ale křesťané převládají. Já sama se považuji za křesťanku, která vyrostla v katolickém prostředí. Duchovno v našem oddíle bych popsala nejvíce slovy: respektující výchova, důraz na silné zážitky v přírodě a rituály, nedělní účast na mši, snaha o duchovní programy, při kterých využíváme často příběhy. S rozvojem oddílu a větším počtem skautsky vzdělaných vedoucích v oddílech se toto téma dostává do popředí priorit oddílového vedení.

klíčové si takové ambice uvědomit a udělat maximum proto, aby se promítly do toho, co děláme. Navíc oddílová vize má být ze své podstaty ambiciózní. (Tichavová & Odbor pro vzdělávání činovnic a činovníků, 2017)

Sestra Sloneček v roce 2019 vypracovala pro Protos závěrečnou práci *Jak začít s duchovním programem v našem oddíle*, kde píše: *"Nemáme žádnou ucelenou vizi, kam v této oblasti chceme oddíl posunout. Vychází to podle mého názoru z toho, že neumíme dělat duchovní programy. Nemáme nastudovány myšlenkové základy skautingu a nemáme je propojeny s vlastní zkušeností se skautingem. Abych to ilustrovala: Ač se my, vedoucí, chováme intuitivně v souladu se skautskými zákony a se slibem, při vysvětlování dětem, co znamená „Skaut je pravdomluvný“, padne většinou pouze vysvětlení, že skaut nelže."* (Švíková, 2019) Jak Sloneček popisuje, sice si v oddíle uvědomovali, že chtějí dělat přípravu na slib po celý rok, ale už vlastně nezaznělo, proč a jak to přispívá k výchově, o kterou se snažíme nebo bychom se měli snažit. (Švíková, 2019) Tuto situaci popsal také bratr Listomil ve svém článku *První krůčky oddílu k duchovnímu programu*: *"Je pravděpodobně velmi málo oddílů, které mají dobře zpracovaný duchovní program."* (Topiarz, 2023) Jak zmiňuje, mnohé oddíly duchovní program mají a je zakomponovaný v jejich činnosti, jen o tom nepřemýšlí jako o programu s duchovním rozměrem. Druhá varianta je, která bohužel asi taky existuje, že ho opravdu nemají.

Je tedy vůbec možné s duchovním programem pracovat koncepčně a systematicky? Jak bratr Edy říká: *"Duchovno si nejde takhle dát před sebe, je mnohem těžší měřit, analyzovat dopady, cíle a vize jsou jaksi přece jenom zastřené."* (Zajíc a kol., 2008) Možná i to je důvod, proč se do toho tolik oddílů a oddílových vedoucích nehrne. Bez klíčového formulování důležitých principů k nim však nelze vést ostatní. Proto tato práce nabízí metodickou podporu pro reflexi duchovní výchovy se zapojením oddílové rady a zkušenost jednoho oddílu, který je v procesu duchovní reflexe s pomocí této metody. Přála bych všem čtenářům, aby tato práce byla pro vás motivací, abyste se do duchovní výchovy a její reflexe pustili i vy a vytvářeli společně oddíl, který spojuje své členy nehledě na charakter jejich duchovní cesty. Přeji mnoho štěstí, má to smysl.

Reflexe duchovní výchovy v oddíle

"Pravda vyvstane pomalu." (Konzultace Edyho a Ann 19.10. 2023)

Jak začít s reflexí duchovní výchovy ve skautském oddíle? Je důležité mít na paměti, že pro samotný proces je potřeba hlavně trpělivost. Pravděpodobně budeme hodně vysvětlovat a také naslouchat. Každá změna myšlení a chování potřebuje čas, a to zvláště pokud pracujeme se skupinou, která vyrostla v určitém nastavení a čeká ji změna zvyklostí a třeba i hodnotový obrat. Jak mi během jednoho večera řekl Edy, pravda vyvstane pomalu a duchovní záležitosti nejdou uspěchat.

Pro samotnou reflexi doporučuji následující postup:

Krok 1

Řiďte se heslem, že nikdo nemůže rozdat víc, než má. Tedy jako první se zaměřte na sebe a udělejte si revizi svého duchovního života. Zazdrojte se. Udělejte si představu, jak si představujete, že by mohla samotná reflexe probíhat, co od ní očekáváte a na jaké aspekty duchovní výchovy byste se chtěli vy osobně zaměřit.

Krok 2

Domluvte se s (vybranými) členy oddílové rady a promluvte si s nimi o jejich pohledu na duchovní výchovu ve vašem oddíle. Oslovte je, zda by se chtěli stát součástí pracovní skupiny, která se bude duchovní výchově věnovat.

Krok 3

Se zájemci z oddílové rady vytvořte pracovní skupinu, která se bude reflexí duchovní výchovy zabývat. Shodněte se na společném základu duchovního rozvoje, identifikujte silné a slabé stránky duchovní výchovy v oddíle a najděte 3-5 oblastí/nástrojů, na které se více zaměříte. Výstupy pravidelně prezentujte na oddílové radě tak, abyste pro jejich zapojení získali i ostatní členy rady. Seznamte je s plánem, jak se budou jednotlivé nástroje zavádět.

Krok 4

Společně s celou oddílovou radou formulujte duchovní vizi a priority na určité časové období.

Krok 5

Určete si duchovního rádce oddílu, který bude dohlížet na oddílové duchovní směřování.

Jednotlivé kroky jsou níže metodicky rozvedeny. V našem oddíle Slunce se aktuálně nacházíme před krokem tři, tedy máme za sebou přípravu oddílové vedoucí, individuální rozhovory se členy oddílového vedení a připravujeme pracovní skupinu. Jednotlivé metodické kroky jsou tak obohaceny o naši zkušenost nebo o plán, jak daný krok plánujeme provést.

Krok 1: Vůdce a jeho duchovní cesta

"Kdo chce zapalovat musí sám hořet." (Roverský rituál střediska Erb Letovice)

Cíle kroku 1:

- 1) Revidovat si náš duchovní život a pojmenovat si na čem ho stavíme.
- 2) Uvědomit si, že duchovní rozvoj našeho oddílu začíná naším osobním duchovním životem.
- 3) Zazdrojovat se

Časový rámec: Doporučuji této fázi věnovat alespoň několik týdnů, věnovat vlastní reflexi pravidelný dedikovaný čas.

Vnímám jako rozhodující, aby vedoucí oddílu, než přistoupí k tomu, že bude pracovat s oddílovou radou na tvorbě oddílové vize a plánu duchovní výchovy, si sám udělal revizi svého duchovního života. Pokud má mít oddíl duchovní život, musí ho žít prvně jeho vůdce s takovým odhodláním, že bude schopný zapálit ostatní a doprovázet je po jejich vlastní cestě. Na kroku jedna jsem začala pracovat už na letní části Protosu a pokračovala jsem celý následující měsíc. Během několika týdnů jsem si jako první ujasnila, co je a co není duchovní výchova, zformulovala si klíčové principy duchovní výchovy. Sumarizaci mých úvah přikládám níže v této kapitole. Jako další krok jsem si dvakrát přečetla metodiku Nikdy nekončící dobrodružství a vypracovala si nabídnuté otázky a úkoly v každé kapitole. Současně jsem si také pomocí této publikace zrevidovala svůj duchovní život, na čem ho stavím, pojmenovala si jeho silné a slabé stránky. V tomto mi také pomohl text od bratra Neptuna, kde skrze otázky týkající se skautského zákona vybízí čtenáře k revizi jejich chápání, a hlavně žití skautského zákona. Výsledky tohoto procesu slouží především pro každého z nás osobně a náš osobní vnitřní růst, proto je zde neuvádím³ Jako poslední fázi první kroku jsem se tzv. zazdrojovala literaturou do takové míry, abych byla především schopna rozmlouvat o duchovním aspektu skautingu věcně a srozumitelně nejen s ostatními členy oddílového vedení. Vhodnou literaturu jsem vyhledala jak v knihovně Protosu, tak i na webu odboru duchovní výchovy. Texty, které mě zvláště pomohly, byly např. Neptunovy Základy duchovní výchovy, Duchovní výchova ve skautingu od Jane C. a Impulzy k duchovnímu životu od Simby. Důležité pro mě také bylo uvědomění, že není potřeba tzv. objevovat Ameriku, ale literatura, a hlavně nástroje pro duchovní rozvoj zde jsou, stačí je jen využít.

V neposlední řadě, je potřeba mít také představu o tom, jak by daný proces revize měl probíhat. Pro mě osobně bylo klíčové:

- dobrovolnost (revizi se budou věnovat, jen ti členové oddílové rady, kteří tomu chtějí věnovat svoji energii a čas navíc/na úkor svých dosavadních povinností)
- pracovní skupina bude co nejvíce pestrá s ohledem na věk, pozice v oddílovém vedení, prožívání duchovního života
- na úvodním setkání se domluvíme na základních pravidlech, tak abychom vytvořili bezpečné prostředí, které bude především respektující a tolerující

³ Ráda si však o této části prvního kroku pohovořím osobně. :)

- mladší rádkyně ve starším skautském věku se nebudou zapojovat do revize programů, které se týkají jejich a roverského věku
- pracovní skupina bude svoje výsledky prezentovat na oddílové radě, která musí schválit jejich implementaci do oddílové činnosti.

Duchovní výchova ve skautingu

I přesto, že jiní a jinde krásně povídají o tom, co je duchovno či duchovní výchova, zde je alespoň pár myšlenek, které mně samotné pomohly formulovat odpověď na otázku, co si představuji pod pojmem duchovno/duchovní život/duchovní rozvoj, neboť to je úplně první krok, pokud chceme duchovní výchovu v oddíle reflektovat.

Sestra C. Jane v *Duchovní výchově ve skautingu* zmiňuje jako základ duchovního rozvoje ve skautském oddíle budování vztahu k hodnotám, které nás přesahují, a pěstování morálních návyků společně s tříbením svědomí. (Šmikmátorová, 2009) Jak bratr Edy trefně podotýká smysl pro duchovní život v podstatně předpokládá, že člověk začne počítat s další dimenzí skutečnosti – kromě povrchu naší trojrozměrné vnímatelné fyzikální skutečnosti – objevíme i hloubku skutečnosti. Rozvoj duchovního života pak podstatně znamená i rozvoj schopnosti tuto hloubku skutečnosti vnímat a zakomponovat ji do svého jednání. (Zajíc a kol., 2008) Skautská organizace má pro tento cíl už desetiletí prostředky v podobě slibu, zákona, hesla a denního příkazu.

Skutečný skauting plní své základní poslání je ze své podstaty duchovní, neboť jako hnutí jsme schopni vychovávat mravně vyspělé jedince, kteří budou přispívat k obrodě celé společnosti. Bratr Neptun na nás jakožto vůdce klade nelehký úkol, a to převést tento požadavek do skautské praxe. (Pečený, 1999) Pokud tedy chceme vychovávat mravně dospělé osoby, musí být schopni nést zodpovědnost za směřování svého života. A proto je potřeba i tento aspekt skautingu v našich oddílech promýšlet a aktivně na něm pracovat. V neposlední řadě (skautská) výchova, která má mít opravdové výsledky, musí počítat s tím, že člověk je tělesně-duševně-duchovní bytost.

Bratr Neptun hned ze začátku svých *Základů duchovního života* pokládá otázku, kterou si kladl, klade a asi i bude klást každý kdo strávil nějaký čas ve skautu a složil skautský slib. "*Co znamená být skautem? Co dělá skutečného skauta skautem, bys měl mít jako vůdce na jakémkoliv stupni skautské hierarchie dostatečně jasno, abys byl schopen toto povědomí předávat dál.*" (Pečený, 1999) Neptun před nás klade úkol, o kterém sám píše, že není zdaleka tak jednoduchý, jak se může zdát, neboť vyžaduje mnohdy těžké dotazení. Tedy v klidu si zapřemýšlet nad odpovědí a co nejvíce to uvést prakticky do praxe každodenního života. Co tedy pro mě znamená být skautem?

Zprvce to znamená snažit se řídit v každodenním životě pravidly, které nám skauting nabízí. Opravdový skaut si je vědom, že není dokonalý, umí začínat odznovu a je vědomě na cestě. Je pro mě až šokující, jak to někdy život potvrdí. Moje poslední uvědomění bylo při poslechu podcastu, kde kazatel mluvil o biblickém verši "*Já jsem Cesta, Pravda a Život*", na kterém

poukazoval na nerozlučitelný vztah mezi Cestou a Pravdou, kde Pravdu lze najít jen pokud ji neustále aktivně hledáme.

Opravdovým skautem pro mě je ten, kdo staví život na třech principech. Odpovědnost Bohu/Nejvyšší Pravdě a Lásce, druhým a sobě. Tři principy se mohou zdát na první pohled jasné, jak však Neptun zmiňuje, hned s prvním principem – duchovním rozměrem někdo může mít zvláště v českém kontextu problém. Znamená to, že se máme denně modlit a chodit v neděli do kostela? (Pečený, 1999) To jistě ne. :) Bůh, vyšší dobro či jakkoliv pojmenovaný vyšší řád není tak úzkoprsý, jak si někteří lidé zřejmě představují. Je to všeobjímající láska, která si nevšímá podstatných rozdílů ve formách víry a vyznání, ale žehná každému, kdo se skutečně snaží podle svých schopností, jak nejlépe dovede, žít a pracovat v jejích službách (Zajíc a kol., 2008) Co konkrétně to tedy znamená? Jak Neptun dodává, skaut by měl být schopen uznat, že podléhá řádu bytí, který ve vesmíru existuje a na kterém jsme jako jedinci nezávislí. Nejsme tedy jen výsledkem náhody a shluk buněk. Odkrývání tohoto řádu a odpovědnost za jeho dodržování je povinností každého skauta. (Pečený, 1999) Opravdový skaut se má snažit angažovat všude tam, kde dochází ke společenskému rozvoji, tedy naplňovat druhý princip. Být tam, kde může zmírňovat utrpení lidí, tam kde slouží dobru druhého člověka, rodiny, obce, státu. A k tomu všemu má být připraven. Tedy pracovat a neustále rozvíjet sám sebe ve všech svých složkách – duchovně, duševně i tělesně (první princip).

Pro zdravý (duchovní) vývoj osobnosti a schopnost být opravdovým skautem je však nejdůležitější mravní hledisko. Pro jakéhokoliv skautského vůdce, který vychovává, je nezbytné, aby k mravním hodnotám vyjádřeným v zákoně a slibu zaujal osobní pozitivní postoj a na jejich uplatňování budoval svůj duchovní život a rozvoj, neboť nikdo z nás nemůže rozdat víc, než sám má.

Poslední, a přesto klíčová myšlenka týkající se duchovního vnímání života je, že duchovní život není vázán na žádné náboženské instituce. Jak praví Neptun *"Duchovní výchova ve skautingu není totožná ani s konkrétní náboženskou výchovou ani s nějakým „duchařením“, ale na druhé straně nelze přehlédnout, že ze samých základů skautingu vychází, a tedy do něj organicky patří."* (Pečený, 1999) V tomto chápání mě velmi pomohla kniha od Marka Orka Váchy *Wakan Tanka*, kde rozvíjí ideu toho, že duchovní život není privilegium členů církvi, ale je pro všechny, neboť od začátku v nás byla náboženská, dogmata a kněží přišli mnohem později. Ale ta první intuice v nás je od počátku. *"Představuji si, že jsem v tolkienovské Středozemi, s městy, kde nejsou svatyně ani kostely, ani náboženské rituály. Věřím, že kdybychom se v noci dívali na hvězdy, že by nás to proniklo, to cosi, v čem žijeme, pohybujeme se a jsme. Že bychom se začali spontánně modlit, že bychom pochopili, že náš život má smysl. Že nejsme produktem biologické náhody, nýbrž jsme jaksi chtění, že jsme od věčnosti a že život je důležitý."* (Vácha, 2021, s.31) Právě tato kniha mě povzbudila v tom, že duchovní výchova tak, jak ji chápe skautské hnutí, se odehrává především ve vztazích, v obdivu a v pokoře ke stvoření, v radosti ze života, v naději, že život, leč těžký, má smysl. Duchovní život není privilegium, ale je to nabídka pro všechny. A tak je také potřeba duchovní výchovu ve skautingu chápat a vytvářet pro takový rozvoj příhodné podmínky.

Krok 2: Motivační rozhovory se členy oddílové rady

"Každý bojovník světla se poděluje s ostatními o vše, co o cestě ví." (Coelho, 2006)

Ve druhém kroku reflexe věnujeme pozornost těm, se kterými vedeme oddíl. Tedy zástupcům, činovníkům a členům oddílové rady. Ti budou totiž zásadní nejen při samotné reflexi, ale při uvádění duchovního rozměru do oddílové praxe. Pomocí individuálních rozhovorů je motivujeme a ukazujeme jim, že se jich duchovní výchova bytostně týká a je něco, čemu stojí věnovat pozornost.

Cíle kroku 2:

- 1) Motivovat členy oddílového vedení, ukázat jim, že se jich duchovní život týká.
- 2) Nabídnout jim možnost být součástí pracovní skupiny, získat je pro myšlenku reflexe duchovní výchovy.
- 3) Udělat si představu o tom, jak je duchovní výchově v povědomí oddílové rady.

Časový rámec: Vyčleňte si na tyto rozhovory dostatek času, alespoň 30-40 minut na jednu osobu. Doporučuji všechny rozhovory provést maximálně v řádu pár týdnů.

Doporučená struktura rozhovoru:

- Vysvětlete, jak se stalo to, že o tom s nimi teď mluvíte, jaká je vaše motivace.
- Ptejte se, co si představují pod pojmem duchovní rozměr skautingu/duchovní rozvoj a co si o tom myslí.
- Nastiňte, co vy si představujete pod pojmem duchovní skauting a pokud se někde protnete, veďte krátkou diskusi nad společným tématem.
- Vysvětlete váš záměr s procesem reflexe, jaký je váš cíl.
- Ukažte, v čem si myslíte, že by oni konkrétně mohli mít důležitou roli a zeptejte se jich co si o tom myslí.
- Zvažte i praktickou otázku, kolik času by tomu mohli věnovat, a to třeba na úkor toho, co doposud dělali.

Po každém rozhovoru si запиšte klíčové myšlenky a poznatky. V ideálním případě se vám podaří dát dohromady skupinu lidí, kteří se budou chtít duchovním rozměrem oddílové činnosti zabývat.

Pravda a Láska, nedělní dilema a to, že to se skautingem myslíš fakt vážně

I druhý krok máme v našem oddíle již za sebou. Začala jsem tím, že jsem zhruba měsíc a půl dopředu na oddílové radě povídala o lesní škole a i tom, jaký je můj záměr se závěrečnou prací. V daný moment jsem si uvědomila, že začínat proces duchovní výchovy se začátkem školního roku, kdy děláme nábor, přibíráme nové rádkyně do oddílové rady a mnoho dalšího, není úplně to nejlepší načasování, a tak jsem s tímto tématem na nějaký čas ustoupila do pozadí a v polovině října se znovu ozvala. Tentokrát už byla odezva přívětivější, a já tak začala s jednotlivými hovory. Osvědčilo se mi domluvit se s lidmi na konkrétní časový úsek a zbytečně

rozhovory neprotahovat. Důležité také bylo říct, že není potřeba žádná příprava. A jak to dopadlo?

Všichni byly informováni, že rozhovory probíhají v rámci závěrečné práce a že pro tento účel si také během rozhovoru dělám poznámky. Každý měl možnost to odmítnout. Zatím bylo uskutečněno šest rozhovorů, zbývají tři. Níže předkládám pro ilustraci to, co jednotlivé vedoucí uvedly, co si představují pod pojmem duchovní rozměr/duchovní výchova ve skautingu a jaké jsou případně priority, kterým by se chtěly během reflexe věnovat.

- *zástupkyně vedoucí oddílu, 18 let*

nedělní dilema toho, zda vzít na mši všechny nebo dělat alternativní program a jaký, hluboké uvažování nad smyslem života, účast na Trignisu, práce s informacemi

*zapojí se do pracovní skupiny (PS), priority: oddílové rituály a jak konkrétně pracovat s rituály, kterých se účastní celý tábor za účelem zastavení – myšlenka na den, ranní kruh apod.

- *zástupkyně vedoucí oddílu, 21 let*

propojení s křesťanskou vírou, jednání ve jménu dobra druhých, je to o tom, jak se chovat v běžném životě, a ne nějaké složité otázky, dobré skutky, mše na louce, ranní kruhy/zamyšlení na den

*do PS se nezapojí, ale podporuje reflexi duchovní výchovy

- *vedoucí světlušek, 14 let*

pojem duchovní výchova slyší poprvé, zmiňuje, že na rádcovském kurzu se měla jenom naučit slib a zákon a nic víc si o tom neřekli, téma ji však velmi zajímá

*zapojí se do PS, nebude se zapojovat do reflexe skautských a rangers programů

- *činnostice, 18 let*

seberozvoj, rozdílnost v prožívání duchovna, morální zásady, život není spravedlivý, ale chci se snažit o to, co nejvíce svým jednáním napravit, rovnost a úcta k lidem

*zapojí se do PS, priorita – respekt k ostatním a rozdílnosti, nesoudit lidi a potírání takového chování, inkluze

- *patronka skautské družiny, 18 let*

Pravda a Láska jsou krásné hodnoty, které mě velmi oslovují, většina vedení oddílu jsou praktikující katoličky, je potřeba nabízet i jiný duchovní rozvoj než ten křesťanský, výchova k dobru a aby nám spolu bylo hezky

*zapojí se do PS, priorita: meditace, pestrost nabídek duchovního programu

- *vedoucí družiny světlušek, 13 let*

to, že to skautingem myslíme vážně a máme ho v sobě, ale s pojmem duchovní výchova/rozměr se nikdy nesetkala

*zapojí se do PS, nebude se zapojovat do reflexe skautských a rangers programů

Krok 3: Pracovní skupina

"Duchovní program dělat ty se bát nemusíš!" (Topiarz, 2023)

Pokud se vám podařilo dát dohromady pracovní skupinu můžete se nyní pustit do podrobnější reflexe duchovní výchovy ve vašem oddíle. Duchovní checklist vám pomůže zorientovat se v aném tématu. V první části se nachází základní principy, které jsou zaměřeny na celkové nastavení a atmosféru v oddílu. U každého principu naleznete návodné otázky, o kterých diskutujte, rozeberte si, jak s daným principem nyní pracujete a jak byste ho chtěli rozvíjet do budoucna.

V druhé části naleznete stavební kameny tedy aspekty duchovního rozvoje, které je u dětí a mladistvých nutno rozvíjet, abychom je vychovávali k mravní dospělosti, jak o ní hovoří bratr Neptun. I v této části nabízím návodné otázky pro debatu. Tyto stavební prvky lze rozvíjet různými nástroji a prostředky, které naleznete ve třetí části.

V neposlední řadě mějte na paměti, že duchovní výchova v našich oddílech není o cílech jako 80 % našich svěřenců nalezne Nejvyšší Pravdu a Lásku, ale o tvorbě prostoru, o vytváření podmínek pro všechny věkové kategorie, o nabídkách a tom být připraven doprovázet.

Cíle kroku 3:

- 1) Zreflektovat vybrané principy a kameny duchovního rozvoje
- 2) Vytvořit návrh toho, jak danou oblast zapojit do oddílové činnosti

Časový rámec: Časové období do kdy chcete priority promyslet a případné změny zavést si určete společně s pracovní skupinou, je však důležité si stanovit nějaký termín, do kdy budete jednotlivé priority promýšlet, kdy začnete s jejich zavedením a také kdy budete hodnotit, jak se vám to daří.

Duchovní checklist

Základní principy duchovní výchovy

Duchovní život je především život, není to objekt, na který se lze objektivně podívat, hodnotit ho podle jasných kritérií. Je to hloubka našich rozhodnutí, našich myšlenek, je to důvěra ve vyšší moc. Prolíná se tímto způsobem vším včetně oddílového života. Následující principy života s přesahem, doplněné o otázky pro reflexi, jsou volně převzaté z metodiky *Nikdy nekončící dobrodružství*.

- **Z nitra každého z nás**

Člověk musí sám od sebe toužit po lásce, po svobodě, po pravdě. Zde žádné vnější motivace nefungují. V duchovní výchově nejde o srovnávání s ostatními, o správné odpovědi a vědomosti, jako spíše o prožitek, o vnitřní uvědomění. Naším úkolem je být nablízku, být doprovázející a posilovat vnitřní zdroje dětí a mladých lidí. Vytvářet prostor a příležitosti. Výsledek je však na nich.

Otázky k reflexi:

Jak pracujete s vlastním zájmem dětí o jejich rozvoj (stezky, světýlka, odborky, podpora individuálního zájmu)?

Jdete v tomto příkladem dětem ve vašem oddíle? Jak se rozvíjíte vy, jako dospívající i dospělí, členové oddílu?

Jak přistupujete k dobrovolnosti programů včetně těch záměrně cílících na duchovní rozvoj?

• Respekt

Nezbytnou podmínkou pro duchovní rozvoj každého jedince je laskavé prostředí. Respektující výchova s jasnými pravidly, bez trestů a autoritativního chování. S láskou k dětem, která není podmíněná. Trpělivé a naslouchající doprovázející.

Otázky k reflexi:

Jak byste popsali váš výchovný styl v oddíle?

Jak řešíte výchovné problémy či konflikty?

Jak komunikujete s dětmi i mezi sebou?

Jak trpělíví jako vedoucí jste?

Děláte si vědomý čas nebo máte příležitosti při kterých můžete s dětmi i se sebou navzájem trávit čas tzv. 1:1?

Jak pracujete v oddíle s jinakostí až už ve vyznání, sexuální orientaci, dovednostech či národnosti?

• Přátelství

"Duchovní život není na rozdíl od duševního v nás, nýbrž je mezi naším Já a druhým Ty. Je mostem, který se opírá o náš břeh a břeh druhého ty." (Zajíc a kol., 2008) Toť o vztahu nás a druhých píše bratr Edy. Pro nás je důležité, že na druhém konci pomyslného lana může být více entit. Druhý člověk, příroda, Nejvyšší Pravda a Láska, Bůh. Jak říká Robert Baden Powell: "Důležitý krok ke štěstí spočívá v tom, že dokážete být užitečnými a budete radostně užívat života, až se jednou stanete muži. Vlastní štěstí však nacházejte v tom, že budete dělat jiné šťastnými." (Zajíc a kol., 2008) Důležité uvědomění toho, že právě v našich vztazích a skrze ně se uskutečňuje náš duchovní život, pro nás znamená velmi praktické a konkrétní poselství – právě zdravé lidské vztahy jsou základní vstupní branou do duchovního života, a proto nemáme v oddíle důležitější úkol než naučit naše děti, že být správným kamarádem je jedna z nejcennějších schopností v jejich životě, kterou si mají chránit a rozvíjet.

Otázky k reflexi:

Kde všude v myšlenkách skautingu a skautské výchovné metodě se projevuje to, že vztahy hrají pro náš duchovní život rozhodující roli?

Jak pracujete s tématem přátelství v oddíle, jak podporujete vztahy mezi družinami a uvnitř družin?

Jak pečujete o přátelství mezi členy vedení?

Jak pečujete o vztahy se členy, kteří odešli z oddílu?

- **Svědění**

Mravní jednání je svojí podstatou klíčovou součástí duchovního života – pokud je řízeno živým svědomím, které je skutečně schopno vést, dialog se samou "Pravdou bytí". Tlumočníkem mezi námi a vyšší autoritou je to, co tradičně nazýváme lidské svědomí.

Otázky k reflexi:

Jak využíváte prvky skautské metody jako slib a zákon či program osobního růstu (liliový kříž liliová /cesta/duchovní odborky) pro rozvoj svědomí?

Jaká jsou vaše oddílová tradice a činnosti související se slibem a jednotlivými obdobími?

Jak pracujete se skautským zákonem, slibem, heslem a příkazem během celého roku během družinové činnosti?

Dáváte dětem zpětnou vazbu na jejich chování s odkazem na skautský zákon/slib/denní příkaz/heslo?

Využíváte v oddíle modrý život či naplňujete denní příkaz alespoň jeden dobrý skutek denně?

- **Prostor**

Ne vždy je nutné vyčleňovat duchovnímu programu/rozměru zvláštní prostor. Někdy to je účelné – rituály skautského slibu, dobro/bohoslužby či složení zkoušky tří orlích per jsou milníky na skautské stezce, které si žádají konkrétní čas a prostor k prožití. To, co nás přesahuje, k nám však promlouvá mnohem častěji než jen u táborových ohňů či pod hvězdnou oblohou. *"K našim skautům a skautkám může promlouvat třeba u každé rozcvičky, při které překonají touhu zůstat ve vyhřátém spacáku a vyběhnou do mrazivého rána. Při každé hře, kdy hrají fěr a neporuší pravidlo, i když se tím připraví o vítězství. Nebo při putování přírodou, velkou studnicí moudrosti."*⁴(Vychodil, 2020)

Otázky pro reflexi:

V čem vidíte přínos družinového systému pro duchovní rozvoj (rozvoj spolupráce, prostor pro vedení a odpovědnost za druhé)? Jak se to prolíná vaší družinovou činností?

Jaký duchovní rozměr mohou mít vaše pravidelně zařazované aktivity/hry?

Projděte si družinovou schůzku, den na výpravě, den na táboře a reflektujte jaké mají jednotlivé části dne/programy duchovní potenciál a jestli ho využíváte.

- **Timing**

Správné načasování. Při tvorbě duchovního programu bychom měli respektovat věk dětí a mladých lidí a stádia jejich duchovního rozvoje. Každý věk má individuální potřeby a nároky na návaznost, které nelze měnit. Nebudeme-li toto respektovat, špatně zvolený program může negativně ovlivnit duchovní růst dítěte. Buďme trpěliví a naslouchejme.

Otázky k reflexi:

Znáte specifika jednotlivých věkových kategorií a berete na ně ohled při tvorbě programu?

⁴Více o potenciálu her jako duchovním nástroji píše Listomil zde: Topiarz, P. (2023). První krůčky oddílu k duchovnímu programu. *Časopis Skauting*. <https://casopis.skauting.cz/prvni-krucky-oddilu-k-duchovnimu-programu-8622>

Jak konkrétně pracujete se specifiky spojenými s duchovními stádii vývoje?

Nevykrádáte program pro jednotlivé věkové kategorie? Jak tomu předcházíte?

Jak jsou cílené aktivity s duchovním přesahem rozprostřeny do oddílové činnosti během roku?

- **Pestrost**

Při duchovních programech, které děláme záměrně např. příprava na slib, rituály, dobroslužby, večery s příběhem apod., bychom měli myslet na to, že každý člověk duchovno prožívá jinak. Nabízejme proto různé formy duchovního rozvoje. Zatímco někdo svoje prožitky rád sdílí s ostatními, jiný radši tráví hodiny sám u ohně a třetí své prožívání ztvární barvami na plátno.

Otázky pro reflexi:

Jaké formy duchovního rozvoje využíváte a co byste naopak pro větší pestrost mohli zařadit do mozaiky vašich aktivit?

- **Jak o tom mluvíme**

Duchovní rozvoj v oddíle je také ovlivněn kulturou nejen vašeho oddílu, ale i širšího společenství, ve kterém se pohybujete. Kulturní rámec určuje to, o čem v oddíle mluvíte, jak ataky o čem ne. Možná právě absence slovníku, který je spojující, a nikoliv rozdělující, může mít za následek, že duchovní rozvoj je spojen pouze s náboženskými praktiky, a tudíž se to netýká všech.

Otázky k reflexi:

Máte nějaké tabu v oddíle, o kterém nemluvíte? Chtěli byste to změnit?

Jaká slova a formulace používáte ve spojitosti s duchovním rozvojem?

Jak byste popsali širší kulturní společenství, ve kterém se pohybujete? Jak vás ovlivňuje?

- **Velká náboženství**

I přesto, že duchovní výchova ve skautu není vázána na konkrétní náboženství, skauting vychází z křesťanských principů. I proto doporučuji si revidovat, jaký přístup k velkým náboženstvím, jako je například křesťanství, máte.

Otázky k reflexi:

Umožňujete ve své činnosti členům praktikovat jejich náboženství?

A naopak je účast na náboženských projevech dobrovolná?

Jak pracujete s tím, když není možné, aby se dítě např. zúčastnilo bohoslužby své církve, i když by chtělo?

- **Bezpečnost a podpora**

I při duchovních programech myslíme bezpečnost. Buďme připraveni, pokud by někdo potřeboval vyslechnout, sdílet svoji zkušenost. Důležité je také dát účastníkům čas nechat program doznít, tak aby si mohl program vnitřně zpracovat.

Otázky pro reflexi:

Jste připraveni na poskytnutí pomoci?

Jak přistupujete k dobrovolnosti programů? Je u vás duchovní program povinný? Mohou se děti třeba jen z povzdáli dívat, ale ne přímo zapojit. Jaké to může mít nevýhody a výhody?

Stavební kameny duchovního života

Zatímco základní principy reflektují celkový přístup ve vašem oddíle k duchovnímu rozvoji, stavební kameny duchovního rozvoje se zaměřují na duchovní život každého dítěte a dospívajícího. Je to postupná a nikdo nekončící cesta, po které každý duchovně žijící člověk jde.

● Samota a společenství

Kdo nedokáže v samotě vydržet sám se sebou, nedokáže ani vydržet ve společenství s ostatními. Nejde však jen o samotnou schopnost být sám, ale i o schopnost soustředění, schopnost vykonávat nějakou činnost samostatně, a i být schopen si ji najít. V kontextu schopnosti být sám bratr Neptun poukazuje na to, že se často přehrabujeme na povrchu problému či čekáme na změnu, která však nemůže přijít, neboť jsme si ji v samotě nepřipravili. (Zajíc a kol., 2008) To platí nejen pro nás jako dospělé, ale pro naše děti, které bychom měli vést k tomu, aby si vážily času o samotě, byly schopné reflektovat své jednání a přitom naslouchat vlastnímu svědomí.

Otázky k reflexi:

Je v programu vašeho oddílu prostor pro prožitek naplněné samoty? Jak se Vám daří nabízet přiměřené programy pracující se samotou pro všechny věkové kategorie?

Jak pracujete se samotou během roku a jak na táboře?

Jak využíváte výzvy, odborky apod. týkající se samoty? Dávají vám v aktuální podobě smysl?

● Svoboda a odpovědnost

Tento aspekt duchovní výchovy souvisí s výchovným stylem ve vašem oddíle. Výchova ke svobodě rozvíjí dialog a empatii. Tedy není postavena na rozkazování a uplatňování slepé autority. V otázce odpovědnosti je důležité si uvědomit, že jsme odpovědní sobě, druhým lidem a samozřejmě autoritě která nás přesahuje, ta jediná může být partnerem pro naše svědomí. Ještě jedna poznámka k výchově a používání trestů – je zásadní, aby si dítě mohlo zažít vztah mezi zneužitím své svobody a následným trestem, tedy tím, že se potrestá důsledky svého jednání. Zároveň bychom měli v oddíle vytvářet prostor pro chyby. To však znamená mít odvahu riskovat dílčí nezdary. Je to však nezbytnou podmínkou pro budování důvěry, která je klíčovým předpokladem pro výchovu ke svobodě.

Otázky k reflexi:

Svěřujete dětem zodpovědnost a za co? Jak reagujete, když chybují, selžou?

Jak máte v oddíle nastavené důsledky porušení pravidel?

Mají děti příležitost se sami potrestat a čelit důsledkům svým činů?

● Krása a radost

Jak je psáno v již několikrát zmíněné metodice *Nikdy nekončící dobrodružství*, krása a radost jsou klíčový pomocníci v rozvoji duchovního života. Právě krása může za přitažlivost pravdy a lásky. Radost ze života je postoj člověka, který i přesto, že je slabý, ví, že má cenu, že na něm záleží, ale svět s ním nestojí a nepadá. Rozvoj smysl pro krásu nejen u dětí je klíčový.

Otázky k reflexi:

Jak pracujete se smyslem pro estetickou hodnotu pořádku?

Jak rozvíjíte smysl pro krásu v přírodě skrze umění?

Jak pracujete s tématem vděčnosti a vzdáním díky? Máte nějaký rituál či oddílovou tradici?

● Poslání a životní styl

To, zda člověk žije svůj život jako určité poslání či nikoliv, má zásadní vliv na to, jak schopni jsme překonávat výzvy, které život přináší, a jak schopni jsme vyburcovat všechny svoje vnitřní zdroje. Naše poslání je něco jako určují melodie našeho života – základní rytmus, který tepe a je červenou linkou našeho života. (Zajíc a kol, 2008) V našem každodenním životě je mnohdy těžké jasně rozlišit, co je dobro a zlo, ale právě sjednocující smysl našeho života, naše poslání nám může poskytnout celostní pohled tak, abychom byli schopni se rozhodnout. Probudit v dětech pocit, že i ony mají své jedinečné poslání, je úkol stejně naléhavý jako v nich probudit svědomí. Pro naši činnost je důležité, abychom pomáhali dětem a dospívajícím s poznáním konkrétních obrysů jejich poslání. Proto je důležité, abychom nám svěřené děti znali co nejlépe. Spěch a zbrkllost zde nemá místo. Problematictější hledání svého poslání může být u dětí, které jsou všeobecně nadané, i u nich je potřeba podpora v trpělivosti při hledání jejich poslání. V neposlední řadě je naším úkolem pomoci mladým lidem v pročišťování jejich životního stylu, skrze něj se bude jejich poslání vyjadřovat a uskutečňovat. To nejlépe uděláme skrze laskavou a zároveň důslednou výchovu, která dokáže respektovat jinakost druhého a přitom ji rozvíjet.

Otázky k reflexi:

Jak poznáváte děti v oddíle, znáte jejich silné a slabé stránky?

Jak posilujete individuální směřování dětí?

Pracujete během vaší činnosti s historickými či aktuálními vzory? Jak?

● Selhání a odpuštění

Neschopnost vidět, a hlavně prožívat vlastní selhání je typickou nemocí duchovního života. (Zajíc a kol., 2008) Pokud toho jsme schopni, je to známkou našeho duchovního zdraví, neboť to vyžaduje smysl pro odvahu, vnitřní sílu a sebedůvěru. Duchovně nedospělý člověk při selhání reaguje tím, že svoji slabost navenek, ale i vnitřně zakryje a svoje selhání si nepřipouští. Jediné řešení je zakusit, že navzdory své slabosti jsme milováni, že máme svoji cenu, která nemůže být ani žádným selháním zničena. Pro nám svěřené děti v tomto ohledu můžeme udělat mnohé. Pokud je svým příkladem naučíme, že právě v uznání selhání je síla a že jeho popírání je chybou. Cestou k tomu přijmout své selhání je zakusit odpuštění. Neboť ten, kdo nemá zkušenost s odpouštěním, nemá odvahu k tomu uznat své selhání. Naše oddíly pro mnohé děti mohou být jediným místem, kde toho zažijí, a ne to není málo.

Otázky k reflexi:

Dokážete uznat svoji chybu a omluvit se (dětem)?

Pokud někdo někomu v oddíle ublíží, jak s tím pracujete?

Uznáváte svoje selhání a odpouštíte si mezi sebou jako vedení oddílu/oddílová rada?

Promítá se odpuštění do vašeho výchovného přístupu?

• Utrpení a oběť

V rámci stavebních kamenů duchovního rozvoje postupujeme výš a výše. Zatímco selhání a odpuštění může být obrazně chápáno jako střední škola. Uvědomění faktu, že svět tu není proto, aby nás učinil šťastnými, je pomyslnou vysokou školou duchovního života. I přesto, že se některým daří po nějakou dobu unikat těžkostem života, dostihnou každého z nás. Život je těžký pro každého z nás, je však otázka, jak se k tomu postavíme. Skauting skrze komplexní výchovu vede člověka k tomu, aby se těžkostem postavil čelem – překážky překonal, místo neschůdných cest našel schůdné, z chyb se poučil, bolesti vydržel. Překážky nejsou to jediné, co dělají život těžkým, ale také fakt, že život není spravedlivý. Často jedinou odpovědí na tento fakt kromě zoufalství je schopnost nést oběť, tedy být tím, kdo nese bolest za druhé. Vědomě se rozhodnout pro utrpení, které si nezasloužíme, ve prospěch ostatních jde do protikladu toho, že pro nikoho z nás není takové jednání přirozené.

Otázky pro reflexi:

Mají některé vaše aktivity prvek obětování se? Jak s tím pracujete?

Pracujete s tématem obětování skrze příběhy lidí/skautů, kteří se obětovali ve prospěch ostatních?

• Pochybnosti a naděje

Pochybnosti nutně patří ke každému duchovnímu životu. Existují dvě elementární pochybnosti. Existuje něco nepodmíněného? A co z toho plyne pro moje konkrétní přítomné jednání? Jak bratr Edy píše, nemocí duchovního života je vytvoření si vlastního světa hodnot a idejí, a to, co do nich z vnějšího světa nezapadá, ignorovat nebo odsoudit. Druhou variantou je život nesený nadějí. Přesvědčením, že i když nevíme, jak to dopadne, může z toho vzniknout něco dobrého. Úspěch duchovní výchovy tak tkví v tom, zda se nám podaří vychovat děti naděje.

Otázky pro reflexi:

Je u vás v oddíle prostor pro pochybnost?

Projevuje se u vás v oddíle, ve středisku tendence k uzavřenosti?

Zažili jste v oddíle nějakou tragédii? Co vám pomohlo se tím vyrovnat?

Co je zdrojem vaší naděje?

Nástroje duchovní výchovy

Existuje mnoho nástrojů, jak duchovní výchovu rozvíjet, zde představuji ty základní, leč věřím, že vy jich naleznete mnohem víc nejen ve vaší oddílové činnosti. Tomu, jak konkrétní nástroje využívat v oddílu, se věnuje mnoho absolventských prací účastníků Protosu či odborné publikace.

Symbolický rámeček
Družinový systém
Filmy
Knihy
Vyprávění
Historie
Skautský slib a zákon
Kultura
Hry
Rituály
Hluboké zážitky
Rozhovory/Sdílení
Modrý život
Skautský stezka
Odborky
Liliová cesta a liliový kříž/Duchovní challenge
Vlastní osobnostní rozvoj
Meditace
Dobročinnost, služba komunitě, rodině
Výzvy
Společné zastavení během dne

Co plánujeme, aneb příprava pracovní skupiny

V našem oddíle jsme aktuálně ve fázi, kdy připravujeme pracovní skupinu. Nicméně i tak bych zde chtěla alespoň nastínit, jak ji plánujeme připravit a jak se zamýšlím nad samotným procesem reflexe. S ohledem na časové možnosti je naše první setkání pracovní skupiny naplánováno na leden 2024. Tomuto setkání bych ráda věnovala 3-4 hodiny.

První hodina bude věnována krátké přednášce o tom, co je duchovní výchova, proč a jak je pro rozvoj dětí ve skautském oddíle důležitá. Výsledkem tohoto kroku, by mělo být to, že všichni zúčastnění mají společný vědomostní základ o duchovním rozvoji.

Druhá hodina bude věnována vlastní reflexi duchovního života pomocí otázek a úkolů z metodiky *Nikdy nekončící dobrodružství*. Výsledkem tohoto kroku by mělo být uvědomění si svých silných a slabých stránek v našem osobním duchovním životě, reflektovat, kde na cestě se nacházíme.

Třetí část bude věnována představení duchovního checklistu a pojmenování si priorit, kterým se chceme v tomto roce věnovat. Po rozhodnutí o prioritách bude následovat domluva ohledně dalších setkáních.

I přesto, že nás tento krok teprve čeká, v následující části nabízím zpracované dvě oblasti/priority, které mohou být pro vás inspirací, jak reflektovat duchovní výchovu a jak uvádět prvky duchovní výchovy do vaší činnosti.

Rozvoj vděčnosti (stavební kámen Krása a radost)

V oddíle máme několik momentů, při kterých děkujeme, nepočítám-li dílčí poděkování za odvedenou práci, pomoc apod.

- Poděkování před jídlem
- Poděkování během dobrovolné večerní modlitby (jen na táboře)
- Na konci školního roku aktivním vedoucím
- Na konci tábora vedoucím, kteří se podíleli na přípravě a realizaci tábora a hlavní vedoucí tábora

Z hlediska duchovní výchovy si zaslouží největší revizi především děkování před jídlem a pak děkování na konci společně stráveného dne.

Poděkování před jídlem

Cíl aktivity:

- 1) Rozvoj vděčnosti a uvědomění si nesamozřejmosti jídla

V oddíle aktuálně používáme dva pokřiky před každým jídlem. Tyto pokřiky se používají od doby, co jsem do oddílu přišla, tedy minimálně 13 let. Za celou dobu jsem nikdy nezažila, že by se někdo zabýval tím, proč se zrovna využívají tyto pokřiky, nebo že bychom mohli děkovat i jiným způsobem.

Bud', jak bud', dej nám pán Bůh dobrou chuť!

*V lese zpívá krásně ptáček a po louce skautík skáče,
kuchař vaří, medvěd bručí,
všem nám v bříšku pěkně kručí,
ukaz úsměv, vypni hrud'
dej nám pán Bůh dobrou chuť.*

Z mého úhlu pohledu je problematické to, že jsme se nikdy vlastně nezamýšlely nad významem těchto pokřiků a že se pro děti už staly takovou rutinou, že vůbec nevnímají slova, které říkají. Zároveň vidím v poděkování za jídlo potenciál, který dostatečně nevyužíváme. Jak to změnit?

- Před jídlem by mohly zaznít jména osob, které se podílely na jeho přípravě. Dojde tak nejen k ocenění jich samotných, ale i samotní strávníci si lépe spojí pokrm s časem a energií, kterou do něj vložil daný člověk.
- Během dne bychom mohli zařadit jak poděkování vlastními slovy, u kterého bychom se postupně všichni vystřídali (např. u oběda), tak vymyslet i nový pokřik nebo třeba změnit ten stávající (snídaně a večeře).
- Předtím, než začneme s novými způsoby poděkování, bychom si mohli popovídat s dětmi, proč děkujeme a komu, můžeme také vzpomenout na ty, co jídlo zrovna nemají.

Poděkování na konci dne

Cíle aktivity:

- 1) Rozvíjení smyslu pro vděčnost a vnímavost k malým skutkům pomoci
- 2) Podpora sounáležitosti v oddíle
- 3) Podpora v konání dobrých skutků a vzájemné pomoci

Dalším rituálem, který by si zasloužil revizi, je večerní modlitba. V současné době máme tedy jen na táboře dobrovolnou a večerní modlitbu, která svým pojmenováním a obsahem předznamenává náboženský obsah a přitahuje tak jen praktikující křesťany. Chybí nám tak společný moment, kde bychom se mohly setkat všechny a vyjádřit své díky za uplynulý den.

Příležitostí, jak rituál díky zakomponovat, by mohl být čas po našem tzv. večerním čoudáčku, kdy se každý večer schází celý tábor u táborového kruhu u ohně, domlouvá služby na následující den, probíhá kulturní program, zpívá se. Jelikož už tam je celý oddíl, nabízí se tak možnost pokračovat rituálem díky. Při večerním modlitbě nosíme kameny a vršíme je u kříže v krajině. Prvek nošení kamínků bychom mohli ponechat a kříž třeba nahradit mísou, do které bychom kameny nosili s konkrétními díky lidem přítomným na táboře. Na začátku tábora bychom mohli tento rituál uvést příběhem. Nabídka křesťanské modlitby by zůstala.

Naplňená samota

Samota a schopnost být sám je nezbytným kamenem duchovního života. Samota je také důležitým prostředkem, neboť každý, kdo je sám se svými myšlenkami, dříve nebo později začne přemýšlet o existenciálních tématech a o tom, zda a co nás převyšuje, o smyslu našeho života a jednání, o životním směřování. Během oddílové činnosti máme jedinečnou příležitost využít k samotě ještě navíc sám o sobě obohacující pobyt v přírodě. Jak tedy pracovat se samotou s jednotlivými věkovými kategoriemi?

- **Světlušky a vlčata**

Cíle aktivit:

- 1) Posílení individuálního směřování dětí a jejich vlastního zájmu o rozvoj
- 2) Posílení schopnosti samostatní práce
- 3) Podpora schopnost být sám a vnímat své pocity

Ve věku světlušek jde primárně o schopnost samostatné činnosti a i schopnost si takovou činnost najít. Letní tábor je ideální příležitost tuto schopnost rozvíjet. Může se jednat o přirozené táborské dovednosti, kde se zaměříme na to dávat dětem **individuální práci**, kterou musí zvládnout sami, ale třeba i na dostatek času pro volnou hru. Důležitá je také podpora vlastního zájmu skrze individuální rozhovory. I u dětí mladšího věku můžeme pěstovat schopnost být opravdu sám. Tuto schopnost můžeme podpořit např. **výzvou kruhu**, při které má světluška/vlče za úkol strávit hodinu ve vyznačeném kruhu v přírodě. Během dané hodiny bude mít za úkol pozorovat všechno, co vidí, slyší, ucítí, nahmatá. Důležitá je zde pak reflexe po zvládnutí této výzvy. Co všechno dané vlče, světluška cítila, viděla, bála se? Co jí pomohlo to překonat? Jak se cítí sama se sebou? Taková výzva bude ideální pro děti ve věku od 7-10 let, pro starší světlušky a vlčata máme pak výzvu Tří kapek rosy. Výzva kruhu tak může být pojata jako příprava na samotku při plnění tří orlích per. Dbejte na bezpečnost.

- **Skautky a skauti**

Cíle aktivit:

- 1) Posílení schopnosti být sám a umět využít tento čas pro reflexi vlastních pocitů a životního směřování
- 2) Tvorba návyku, kdy věnujeme čas svému vnitřnímu prožívání

Pro skautský věk může být vhodným nástrojem např. výzva, při které skauti a skautky mají za úkol vyjít po tmě z tábora, pozorovat **východ slunce na kopci** a mohou u toho složit haiku, přečíst si inspirativní text či jen tak být. Nezapomeňte na reflexi po splnění výzvy, co pro ně znamená samota, jak se cítí, nad čím přemýšlí, co jim takto strávený čas může dát. Dalším programem rozvíjejícím schopnost být sám, reflektovat své myšlenky je pravidelné zařazování času na zklidnění, např. na **psaní deníku**. Takový čas může být vyhrazen během večerního klidu, např. 30 minut. Během úvodu před prvním psaním seznámte skauty a skautky s myšlenkou, proč je dobré si psát deník, k čemu nám to může sloužit. Pro začátečníky doporučuji postup, kdy si každý den píšeme číslo od 1-10 podle toho, jak se dneska cítíme, a odpovíme si na tři otázky: Co mě dneska vyčerpalo? Co mi dneska dodalo energii/udělalo radost? Co jsem se dnes naučil? A jako poslední bod si napíšeme tři silné momenty/priority dnešního dne/tři priority.

- **Rověři a rangers**

Pro věkovou kategorii roverů a rangers můžeme pro rozvíjení vědomé samoty zvolit například nástroj **meditace**. Následující program je převzatý z *Meditace a její využití ve skautské praxi* od bratra Kubína. (Šilhavý, 2021)

Cíle aktivity:

1) Naučit se vnímat svoje tělo, uvolnění a trénink soustředění

Na příjemném, stálém místě bez rušivých prvků (poetická místa umocňují atmosféru a prožitek programu, např. při východu slunce na kopci, na palouku, v táborové kapli, či jen tak mezi stromy na mechu). Vedoucí vyzve účastníky k tomu, aby se uvelebili do příjemné polohy, nejlépe do kroužku, tak, aby všichni jasně slyšeli. Je možné i pustit hudbu, která však nesmí být rušivá. „Zavřete prosím oči a na příštích několik okamžiků spočítejte v tichu.“ Po chvíli ticha: „Nyní se zkuste zaměřit na to, co cítíte. Jaké pocity máte uvnitř sebe? Co v sobě právě teď nesete?“ ... „Nyní začněte hlouběji dýchat. Snažte se zpomalit vaše dýchání. Dýchejte pravidelně. A jediná věc, na kterou se teď potřebujete soustředit, je vaše dýchání. Všechny vaše starosti mohou počkat. Na nic teď nemusíme myslet. Věnujeme si chvíli ticha, chvíli klidu. Chvíli odpočinku. A chvíli se sebou. Jen se sebou. Vnímejte to, jak pomalu a klidně vámi proudí vzduch. Soustřeďte se na ten vzduch, na ten pocit, že vámi proudí vzduch. Všechn čas je teď jenom pro nás. Jsme v bezpečí, v klidu. Nic se nám nemůže stát. Dovnitř, ven. Znovu dovnitř... A ven.“

„Nyní se soustřeďte na vaši hlavu. Jen na vaši hlavu. A dýchejte. Zkuste pocítit to, jak každý výdech přináší víc uvolnění. Zkuste vydechnout všechn ten stres, neklid, strach, který se ve vaši hlavě teď možná nachází. S každým výdechem ji uvolníte o něco víc. Povolte svaly na obličej. Někdy míváme sevřenou čelist, nyní ji můžete povolit. Každý nádech přináší nový vzduch, novou energii, sílu. A s každým výdechem – uvolnění... Dýchejte stále zhluboka...“

„Teď vás vyzvu, abyste se soustředili na váš krk. Znova s každým nádechem se zkuste plně nadechnout a vnímat, jak vzduch proudí všemi svaly, které drží vaši hlavu. Uvolněte je... Máme těžkou hlavu...“

„Uvolněte ramena. Býváme často na stráži, ale teď? Teď nemusíme. Povolte ramena, ruce. Žádné nebezpečí nehrozí.“

...

„Vaše břicho. Dýchejte nyní do břicha. Zaměřte se na to, aby vaše břicho bylo jako balonek, který se nafukuje současně dopředu i dozadu, do stran, a i nahoru a dolů. Výýýdechh.“ (uvolnění všech svalů) „Dopředu, dozadu, do stran i nahoru a dolů. A uvolnit...“

Postupně projděte všechny části těla: Hlavu, krk, ramena a ruce, hrud', břicho, svaly pánevního dna, nohy.

„Nyní zkuste vnímat znova celé vaše tělo najednou. Jaký to je pocit? Jaké to je být vámi? Jaké je to být ve vašem těle?“

Nyní mohou účastníci pomalu otevřít oči a „probudit se“. Závěrem je dobré poděkovat účastníkům za to, že celý prožitek s vámi prošli a rozloučit se – říci jim, kam mají nyní jít, co mají dále dělat.

Všechny pokyny je třeba pronášet pomalu, klidným hlasem. Je dobré přidat i příjemné „instrukce“ – aby meditace nevyzněla jen jako striktní dechové cvičení... S jejich načasováním a dávkováním může pomoci vlastní prožitek tohoto programu. Pomáhá také instrukce sám dodržovat a snažit se o jejich prožití společně s účastníky.

Zkouška Tří orlích per

cíle aktivity:

- 1) Rozvoj vnitřní síly, schopnosti překonat se
- 2) Podpora schopnosti naplněné samoty, sebereflexe
- 3) Podpora vnitřní motivace

V našem oddíle jsou k této zkoušce připuštěni rangers od patnácti let a mohou je plnit do osmnácti let. Tato zkouška má velký duchovní potenciál zvláště zkouška samoty, avšak je otázka, do jaké míry ho využíváme. Potenciál vidím především v tom, že v současné době nedochází k žádné reflexi a komunikaci o průběhu s vedoucím, který danou výzvu vede. Např. rangers na zkoušce samoty píše esej na téma skautský slib v mém životě, moje skautská cesta apod. Avšak nedochází už k žádnému rozhovoru poté a často se stává, že obsah eseje či to, jak samotu daná osoba prožívala, zcela chybí. Jak bychom s tím mohli lépe pracovat?

Ten, kdo zkoušku vede, zpravidla vedoucí oddílu, by mohl po splnění zkoušky samoty pozvat danou rangers k večernímu ohni a mohl společně s ní rozmlouvat nad prací, která vznikla v samotě a nad významem bytí v samotě. Taková reflexe pak má potenciál prohloubit prožitý zážitek a uvědomění si významu naplněné samoty v našem životě.

Krok 4 a 5: Oddílová rada a zvolení duchovního rádce

"Když však bojovník světla začne, dojde až do konce." (Coelho, 2006, s.43)

Oba tyto kroky nás ještě čekají, jsou však velmi důležité. Pokud se mají jednotlivé prvky duchovní výchovy stát součástí oddílové činnosti, je potřeba aby, byly přijaté všemi členy oddílového vedení a všichni věděli, jak daný prvek žít a pracovat s ním. Doporučuji tak jednotlivé principy/témata pravidelně prezentovat na oddílové radě a prakticky vysvětlovat, co dané návrhy znamenají pro konkrétní činnosti ve vašem oddíle.

Zvolení duchovního rádce je logickým vyústěním předchozích kroků. V některých oddílech tuto funkci zastává samotný vůdce, který oddíl vede a je zodpovědný za jeho směřování. Pokud však máte v oddílovém kolektivu někoho, kdo je v této oblasti zkušený či ho to osobně zajímá, zamyslete nad tím, zda takového rádce neustanovit. Jeho náplní může být metodická podpora, vyhledávání vhodné literatury a zdrojů či doprovázení při plnění liliového cest a křížů. Náplň této funkce je čistě na vás. Duchovní rádce bude držet ochranou ruku nejen nad duchovní vizí a stanovenými prioritami či cíli, ale měl zde být především pro poskytnutí metodické podpory rádcům a vedoucím při jejich práci s družinami.

Cíle aktivit:

- 1) Přijetí návrhů oddílovou radou a seznámení oddílové rady s průběhem začleňování jednotlivých aktivit do oddílové činnosti
- 2) Zajištění kontinuity a duchovního vedení v oddíle (duchovní rádce)

Časový rámeček: Doporučuji na každé oddílové radě i třeba jen částečně prezentovat výsledky pracovní skupiny pro zajištění povědomí o tom, že proces reflexe probíhá. Co se týče duchovního rádce, jeho zvolení by mohlo být logickým ukončením procesu reflexe duchovní výchovy v daném roce.

Závěr

" Jestliže pšeničné zrna nepadne do země a nezemře, zůstane samo, zemře-li však vydá mnohý užitek." (Zajíc a kol., 2008)

Na počátku této práce byl jeden víkend věnovaný oddílové vizi, který mě motivoval věnovat se duchovní výchově a její reflexi v oddíle. Duchovní život dětí v našich oddílech často probíhá nevědomky, aniž bychom si to uvědomovali. Naše běžné aktivity jako ranní rozcvička, večerní táborák, ale také nejrůznější výzvy a odborky mají duchovní potenciál, který často nevyužíváme. Možná podobně jako náš oddíl řešíte nedělní dilema, co dělat s dětmi, které nejdou na mši nebo jak pracovat se skautským slibem. Cílem této práce tak bylo vytvořit metodickou podporu pro oddílové vedoucí a oddílové rady, které se chtějí systematicky duchovní výchovou v jejich oddílech zabývat. Chtějí přemýšlet nad svým duchovním životem, aby byli schopni doprovázet ostatní. Chtějí aktivně rozvíjet svěřené děti, aby se stali dětmi naděje.

Pro samotnou reflexi duchovní výchovy doporučuji pět kroků, které jsou metodicky popsány a obohaceny o zkušenost mého oddílu s jejich provedením nebo s naším záměrem, jak je chceme uchopit. I přesto, že jsme teprve v počátku naší vlastní reflexe, vidím mnohé přínosy, a to především díky prvnímu kroku, tedy mé vlastní reflexi duchovního života a rozhovorech, které jsem vedla se členy oddílové rady. Chci proto povzbudit všechny, kdo se duchovní výchově chcete aktivně věnovat.

Chtěla bych tuto práci uzavřít několika zásadními myšlenkami a doporučeními. Duchovní život oddílu je odrazem naší vlastní duchovní cesty. Připravme se na to, že mnozí členové oddílové rady nemají takové znalosti o duchovní výchově jako my. Buďme trpěliví, naslouchejme a nebojme se vysvětlovat. Naše síla je ve schopnosti uznat chybu. Ani my nemáme na některé otázky odpověď nebo se nám něco v našem životě nedaří. Nebojme se to přiznat. Mysleme na vlastní kapacity – uvědomme si, kolik dětí můžeme duchovně doprovázet. Kapacity má i náš oddíl, nepřehlíže ho a změny zavádějme pomalu. Naším úkolem je doprovázet, vytvářet prostor a příhodné podmínky, ve správnou chvíli nasměrovat. Bohatství duchovního života je opravdu pro každého. Nebojme se padnout a znovu vstát.

Zdroje

Coelho, P. (2006). *Rukověť bojovníka světla*. Argo.

Pečený, J. (1999). Základy duchovní výchovy ve skautingu. <https://drive.google.com/drive/u/1/folders/1IEiUA1uRS51NCkgrgI5pE4MYzXVpwiW>

Šilhavý, J. (2021). Meditace a její použití ve skautské výchově. <https://protos.skauting.cz/knihovna/>

Šmikmátorová, H. (2009). Duchovní výchova ve skautingu. <https://drive.google.com/drive/u/1/folders/1IEiUA1uRS51NCkgrgI5pE4MYzXVpwiWU>

Švíková, K. (2019). Jak začít s duchovním programem v našem oddíle. <https://protos.skauting.cz/knihovna/>

Tichavová, B., & Odbor pro vzdělávání činovnic a činovníků. (2017). Vůdcovská zkouška. https://krizovatka.skaut.cz/vzdelavani/zdroje-ke-vzdelavani/prirucky-ke-skautskym-kvalifikacim_2

Topiarz, P. (2023). První krůčky oddílu k duchovnímu programu. *Časopis Skauting*. <https://casopis.skauting.cz/prvni-krucky-oddilu-k-duchovnimu-programu-8622>

Vácha, M. (2021). *Wakan Tanka*. Cesta.

Vychodil, D. (2020). Impulzy k duchovní výchově v oddílové každodennosti. Metodika pro výchovné zpravodaje. <https://archiv2.krizovatka.skaut.cz/stredisko/lide/vychovny-zpravodaj/metodika-pro-vychovne-zpravodaje/5332-impulzy-k-duchovni-vychove-v-oddilove-kazdodennosti>

Vykoukal, D., & Veselý, J. (2023). Jak v oddíle vytvářet prostředí dialogu a vzájemného porozumění věřících a nevěřících. *Časopis Skauting*, 2023. <https://casopis.skauting.cz/jak-v-oddile-vytvaret-prostredi-dialogu-a-vzajemneho-porozumeni-vericich-a-nevericich-869>

Zajíc a kol., J. (2008). Nikdy nekončící dobrodružství. <https://casopisy.skaut.cz/knihovna/596>